

Ποταμόπλοια / 49

Διεύθυνση και θεώρηση σειράς: Σπύρος Γιανναράς

ΚΩΣΤΑΣ ΦΕΡΡΗΣ
ΠΕΡΣΑ ΚΟΥΜΟΥΤΣΗ

Η ΓΕΦΥΡΑ ΤΩΝ ΛΕΜΟΝΙΩΝ

ΚΩΣΤΑΣ ΦΕΡΡΗΣ
ΠΕΡΣΑ ΚΟΥΜΟΥΤΣΗ

Η γέφυρα των λεμονιών
Koubri el le mouin

© 2023, Εκδόσεις ΠΟΤΑΜΟΣ & Κώστας Φέρρης & Πέρσα Κουμούτση

1η έκδοση: Μάρτιος 2023

Επιμέλεια: Γαβριέλλα Σωτηροπούλου

Σχεδιασμός εξωφύλλου: Δάφνη Κουγέα

Σελιδοποίηση: Βίβιαν Γιούρη

Εκδόσεις ΠΟΤΑΜΟΣ

Ξενοκράτους 48, 106 76 Αθήνα, τηλ. 210 7231271

www.potamos.com.gr, info@potamos.com.gr

ISBN 978-960-545-194-3

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση ή αναπαραγωγή του παρόντος έργου στο σύνολό του ή τμημάτων του με οποιονδήποτε τρόπο, κλητός και η μετάφραση ή διασκευή του ή εκμετάλλευσή του με οποιονδήποτε τρόπο αναπαραγωγής έργου λόγου ή τέχνης, σύμφωνα με τις διατάξεις του ν. 2121/1993 και της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης-Παρισιού, που κυρώθηκε με το ν. 100/1975. Επίσης απαγορεύεται η αναπαραγωγή της στοιχειοθεσίας, σελιδοποίησης, εξωφύλλου και γενικότερα της όλης αισθητικής εμφάνισης του βιβλίου, με φωτοτυπικές, ηλεκτρονικές ή οποιεσδήποτε άλλες μεθόδους, σύμφωνα με το άρθρο 51 του ν. 2121/1993.

ΑΘΗΝΑ 2023

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	11
Ο ΑΠΟΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ, 1957	17
ΓΕΝΕΣΙΣ	21
Ο ΧΙΜΠΑΤΖΗΣ ΠΟΥ ΕΓΙΝΕ ΑΝΘΡΩΠΟΣ	27
Η ΑΥΛΗ, 1942	31
Ο ΠΟΛΕΜΟΣ	38
ΤΟ ΣΙΝΕΜΑ ΚΑΙ ΟΙ 3 ΕΥΧΕΣ	42
ΣΥΝΑΓΕΡΜΟΣ	48
Η ΑΦΥΠΝΙΣΗ	51
Ο ΛΙΑΠΟΥΤΕΙΟΣ ΚΟΣΜΟΣ ΤΟΥ ΡΑΔΙΟΦΩΝΟΥ	57
ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΗΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ	63
Η ΟΔΟΣ ΑΖΙΖ ΟΠΩΣ ΤΗΝ ΞΕΡΑΜΕ	71
ΤΟ ΧΑΜΣΙΝΙ	77
ΠΕΡΝΟΥΝ ΤΑ ΧΡΟΝΙΑ	82
ΕΦΗΒΙΚΑ ΣΚΙΡΤΗΜΑΤΑ	89
Ο ΕΡΩΤΕΥΜΕΝΟΣ ΚΟΜΠΑΡΣΟΣ	96
DOVE REGNA TURANDOT	104
ΣΤΟ ΘΕΑΤΡΟ	108
ΚΑΒΑΛΕΡΙΑ ΡΟΥΣΤΙΚΑΝΑ	115
Η ΡΙΤΑ	122
ΣΤΙΣ ΠΥΡΑΜΙΔΕΣ	128
ΚΗΔΕΙΑ	137
ΑΠΟ ΤΟ ΣΙΝΕΜΑ ΣΤΟ ΞΕΝΥΧΤΙ	141
Η ΠΑΡΕΞΗΓΗΣΗ	149
ΣΤΗΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ ΞΑΝΑ	152
ΟΙ ΦΩΤΙΕΣ, 26 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1952	159
Η ΧΟΡΟΕΣΠΕΡΙΔΑ ΤΩΝ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ	167
ΣΤΟΥΝΤΙΟ ΝΑΧΑΣ ΚΑΙ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ 3	177
ΟΙ 10 ΕΝΤΟΛΕΣ, 26 ΙΟΥΛΙΟΥ 1956	182
ΟΙ ΕΥΧΕΣ ΚΑΙ ΤΟ ΤΖΙΝΙ	189
ΦΑΡΧΑ ΚΑΙ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ 4	197
ΜΙΚΡΟΣ ΕΠΙΛΟΓΟΣ	203

*Αφιερωμένο στους Αμπετειανούς
ανά την υφήλιο*

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τον Ιανουάριο του 1976, τράνζιτο για το Νέο Δελχί, με τη Μυρτώ και τον Παντελή, τους έβγαλα νύχτα στο Καίρο, αγκαζάραμε ένα ταξί και βοορ για τη Σούμπρα. Ο ταξιτζής δεν κατάφερε να περάσει τη Σάρεε Όττα, που 'ταν γεμάτη λάσπες και νερά, να μας πάει στο σπίτι που γεννήθηκα και μεγάλωσα. Απαρηγόρητος που δεν ανταποκρίθηκε στην επιθυμία του «πατριώτη» του, δεν θέλησε να πάρει λεφτά.

Όταν γύρισα στην Αθήνα, άρχισα να γράφω το «αυτοβιογραφικό» μου σενάριο. Ο πρώτος του τίτλος ήταν «Το Σίδερο». Όμως γρήγορα έμπλεξα με δουλειές και περιπέτειες, και το παρότησα.

Τον Νοέμβρη του 1979 όμως, στη διάρκεια του Φεστιβάλ του Καΐρου, το 'σκασα από το «Σέρατον» και πήγα προσκύνημα πεζή, στην άλλη άκρη του Καΐρου, κι ήσαν όλα εκεί, αναλλοίωτα. Οι Άγιοι Ανάργυροι, το Σαν Μαρκ και η Κόπτικη εκκλησία, η «Μασκώτ» του Ποτήρη με Αιγύπτιο ιδιοκτήτη, η αυλή του Λυκείου Μικέ, μόνο που το σχολείο δεν υπήρχε πια. Τέλος, το Σίδερο, στην είσοδο της αυλής, Σάρεε ελ Αζίζ αριθμ. 8, αιώνιο μνημείο μιας παιδικής κι εφηβικής ηλικίας τόσων άσημων παιδιών, που Κύριος οίδη τι απέγιναν.

Τα παιδιά της γειτονιάς με πήρανε χαμπάρι. Μια γειτόνισσα με ρώτησε: «Ποιος είσαι; Κάπου σε ξέρω». «Εί-

μαι ο γιος της ράφτρας, που ζούσε εδώ». Έβαλε αμέσως τις φωνές και τις ζαγρούτες, βγήκαν όλοι στα παράθυρα και στον δρόμο, να κι ο Ζάκι ο μπακάλης, κι ο γέρος τυφλός του σιδερωτήριου με τον γιο του, βγάλανε τα γλυνκίσματα, στήσανε γλέντι με αγκαλιές και κλάματα.

Αρκετά χρόνια αργότερα, και με την προοπτική να κάνω άλλο ένα ταξίδι στην Αίγυπτο, είδα ένα όνειρο. Το αφηγήθηκα σ' ένα ομαδικό ξενύχτι στο ξενοδοχείο «Ηλέκτρα», στη διάρκεια του Φεστιβάλ της Θεσσαλονίκης, στην παλιά εκείνη παρέα της «Ομάδας» της δεκαετίας του 1960, αυτής που δημιούργησε τον Νέο Ελληνικό Κινηματογράφο. Κι ήσαν εκεί αρκετοί από τους άσπονδους φίλους που τώρα αυτοχαρακτηρίζονται «παλαιοί πολεμιστές», που ζήσανε τόσα, αγαπηθήκανε τόσο, και σφαχτήκαν μεταξύ τους άλλο τόσο. Την κουβέντα όπως ήταν φυσικό είχαν μονοπωλήσει οι πέντε πολυλογάδες, Κώστας Βρεττάκος, Νίκος Παναγιωτόπουλος, Γιώργος Κατακουζηνός, Θόδωρος Αγγελόπουλος κι η αφεντιά μου.

Ξημερώματα πλέον, η Θέσια, η Μαριάννα κι η Φοίβη μάζι πίεζαν να πάμε –επιτέλους– για ύπνο, ο Διαγόρας ήθελε να συνεχίσουμε στο «Μακεδονία» για πρωινό, και κάποιος –δεν θυμάμαι ποιος– ρώτησε αν τα βραβεία Όσκαρ ήσαν σημαντικά για μας. Τότε έπιασα ν' αφηγηθώ τ' όνειρό μου, ένα αληθινό όνειρο που 'χα δει, και δεν ήξερα να πω αν ήταν όνειρο ή εφιάλτης. Οι νεότεροι το βρήκαν ξεκαρδιστικό, αλλά οι «δικοί μου» σοκαρίστηκαν, τόσο απ' αυτό που χαρακτήρισαν ως έπαρση και ματαιοδοξία, όσο κι από τον

αυτοσαρκασμό της αναπάντεχης ανατροπής του τέλους. Κι έλυσαν την αμηχανία τους, μιλώντας άλλη μια φορά για τις «χαριτωμένες παραδοξολογίες του αράπη».

Ήτανε, λέει, η βραδιά της απονομής των Όσκαρ, στην Ακαδημία του Κινηματογράφου, στο Λος Άντζελες. Κι ήμουνα κι εγώ εκεί, με φράκο, καλεσμένος, στην αίθουσα, άσημος ανάμεσα σε τόσες διασημότητες. Είχε έρθει η στιγμή της απονομής του «Όσκαρ Καλύτερης Ξενόγλωσσης Ταινίας». Ανάμεσα στις υποψήφιες για βράβευση, κι η ταινία μου με τον τίτλο Koubri el Lemoun. Στο μικρόφωνο, ο Ομάρ Σαρίφ (στην Αίγυπτο τον λέμε Όμαρ ελ Σερίφ), που, αφού έκανε τα συνηθισμένα εισαγωγικά καλαμπούρια, άνοιξε τον φάκελο.

— And the Oscar goes to...

Τράβηξε από μέσα την καρτέλα, κι έμεινε σύξυλος. Κρατούσε στα χέρια του μια παλιά καρτ ποστάλ, τη φωτογραφία ενός αγριωπού χιμπατζή, και πάνω την ιδιόγραφη αφιέρωση: «Auguri alla scimia. Zia Krystalla».

Αυτό ήταν και η αφορμή να γράψω το σενάριο, που όμως φάνηκε πολύ ακριβό –αν δεν βρούμε συμπαραγωγό στην Αίγυπτο–, κι έμεινε στα συρτάρια. Χρόνια αργότερα, είπα να το μετατρέψω σε νουβέλα, αλλά σαν τα χρόνια του σχολείου όπου για μιάμιση ώρα από τις δύο δεν πήγαινε το χέρι μου να γράψω την έκθεση με το δοτό από τον καθηγητή θέμα, έτσι και τώρα δεν μου 'ρχόταν να γράψω ούτε λέξη. Σκέφτηκα αμέσως την Πέρσα, φίλη μου εξαιρετικά ταλαντούχα, που είχε το πλεονέκτημα να είναι κι εκείνη Αιγυπτιώτισσα.

«Πάρε το σενάριο, κι αν σου κάνει κέφι, κόψε, ράψε, πέτα ό,τι δεν σου αρέσει, πρόσθεσε όποια ιδέα σου ῥχεται, κάνε όσες αλλαγές θέλεις, και όρμα! Σου έχω απόλυτη εμπιστοσύνη».

Έτσι κι έγινε. Shoukran, habebti, Persa.

Κώστας Φέροης

Η μεταγραφή του αυτοβιογραφικού σεναρίου του Κώστα Φέροη σε αφήγημα, και μάλιστα σε πρώτο πρόσωπο, ήταν μια πρόκληση που δέχτηκα με μεγάλη χαρά, όχι μόνο εξαιτίας του απεριόριστου θαυμασμού και της βαθιάς εκτίμησης που ένιωθα πάντοτε για αυτόν τον σπουδαίο Αιγυπτιώτη δημιουργό, αλλά και γιατί με συγκίνησε η εμπιστοσύνη που μου έδειξε, «εναποθέτοντας» στα χέρια μου ένα τόσο προσωπικό και ευαίσθητο κείμενο όπως αυτό που έχετε στα χέρια σας. Στη διαδικασία αυτή προσπάθησα να διατηρήσω σχεδόν ανέθευτα στοιχεία της δικής του γραφής, το προσωπικό του ιδίωμα, το χιούμορ και κυρίως τη νοσταλγία που διατρέχει έντονα το κείμενο και πιστεύω ότι σε μεγάλο βαθμό τα κατάφερα... Τον ευχαριστώ από καρδιάς για την ευκαιρία που μου έδωσε να ταξιδέψω σε μέρη αγαπημένα που βιώσαμε με την ίδια ένταση και αισθήματα –παρότι σε διαφορετικές χρονικές περιόδους– και σε μια εποχή που, αν και δεν έζησα από πρώτο χέρι, τη γνώρισα μέσα από τις εξιστορήσεις των γονιών μου και τον αιγυπτιακό σινεμά που ο ίδιος λάτρευε και ο οποίος αποτέλε-

σε για εκείνον έμπνευση για την επαγγελματική του ζωή. Η κοινή μας αγάπη για τον τόπο γέννησής μας, το αστέι-ρευτο ταλέντο και η ευαισθησία του ΚΦ με την οποία ταυτίστηκα από την πρώτη κιόλας αράδα συνιστούν τα κύρια συστατικά αυτής της τρυφερής όσο και ποιητικής νουβέλας.

Πέσσα Κουμούτση

Ψ

ηλός, ευθυτενής, μόλις στα είκοσι δύο του χρόνια περπατά με σταθερό βηματισμό κατά μήκος της παραλιακής οδού της Αλεξάνδρειας. Το βλέμμα του ξεστρατίζει πότε προς τη θάλασσα και πότε προς το κτίσμα του τελωνείου που ορθώνεται μπροστά του, ενώ πλησιάζει την καγκελόπορτη είσοδο του λιμανιού. Έχει ήδη διασχίσει μεγάλη απόσταση στην Κορνίς, και κάπου εδώ, οι ώμοι του κυρτώνουν ελαφρώς, αφού οι δυο παραφουσκωμένες βαλίτσες που κρατά στα χέρια του έχουν αρχίσει να τον κουράζουν. Η αύρα της θάλασσας, ποτισμένη με την αυγινή υγρασία, χαϊδεύει παιχνιδιάρικα το λευκό μαντίλι που φορά στο πέτο του σκούρου σακακιού. Τη σιωπή του αλεξανδρινού τοπίου δεν διαταράσσει τίποτα, παρά μόνο εκείνο το σούρσιμο, σαν από βήματα, που αντηχεί πίσω του και που ολοένα πυκνώνει, ενώ πλησιάζει στον προορισμό του. Σε πολύ λίγο τα βήματα μετατρέπονται στον υπόκωφο θόρυβο ενός αόρατου θιάσου που μοιάζει να τον ακολουθεί σιωπηλά, ενώ η φωνή μιας τρομπέτας που δυναμώνει αργά αργά σκίζει απαλά και μελωδικά την ησυχία που πριν από λίγο δέσποζε στον άδειο δρόμο. Το σκηνικό θυμίζει ταινία του Φελίνι.

Φτάνοντας κοντά στα κιγκλιδώματα του τελωνείου, την προσοχή του τραβάει η ζωηρή κουβέντα μιας ομάδας φαντάρων που έχουν συγκεντρωθεί εκεί, καπνίζουν και μιλούν ζωηρά μεταξύ τους. Δυο αχθοφόροι τον πλησιάζουν βιαστικά. Κοντοστέκεται και ο ήχος των βημάτων πίσω του σταματά σε απόλυτο συγχρονισμό. Οι χαμάληδες του παίρνουν τις βαλίτσες απ' τα χέρια και γυρνούν προς το τελωνείο. Μόνο τότε ο Τάκης γυρνάει αργά, διστακτικά, για να δει ποιοι είναι αυτοί που τον ακολουθούν καταπόδας, χωρίς να του απευθύνουν ούτε μια λέξη.

Κι είναι όλοι τους συγκεντρωμένοι με τα μαντίλια στο χέρι («μια θάλασσα από μαντίλια») έχει πει πολλές φορές) και μ' αυτά να σκουπίζουν τα δάκρυά τους. Ένα ένα απαριθμεί τα πρόσωπα που είναι εκεί μπροστά του, ο πατέρας του ο κυρ Αλέκος, ο Σαλάχ, ο Νταβίντ, η Άιντα με το χέρι στον γύψο, ο καθηγητής κύριος Λιούρης, η υστερική και χυμώδης Τατιάνα, η Ουμ Σαλάχ, ο Κυριάκος, η Θηρεσία με το μωρό αγκαλιά, ο Ιορδανίδης, η Λάιλα με τον φερετζέ, η δεσποινίς Μαριάννα με τα μακριά ξανθά κυματιστά μαλλιά, η Μαλτέζα («στρατιωτίνα»), ο Χαγκ Ασούρ, ο Λούκας με την ορχήστρα του, και δίπλα η παιδική χορωδία του Δημοτικού. Ακόμα κι οι μαθήτριες του Αχιλλοπουλείου Παρθεναγωγείου είναι εκεί, με τις άσπρες ποδιές και τις κατάλευκες κορδέλες στα μαλλιά. Είναι ακόμα ο «Μουσαχαράτι» (Ξυπητής του ραμαζανιού) με την παραδοσιακή του «τάμπλα» παραμάσχαλα, δίπλα του η πανέμορφη τραγουδίστρια

Ασμαχάν με το σκουφάκι της, να στέκεται σε μικρή απόσταση από την Ουμ Καλσούμ, που επίσης κρατά το μαντίλι της ανάμεσα στα χέρια, η πριγκιπέσα Τουραντό, ο Cecil B. de Mille και ο βασιλιάς Φαρούκ. Ο τελευταίος στέκεται δίπλα στον Χεδίβη Ισμαήλ, που δείχνει να παραπονιέται στον Τζιουζέπε Βέρντι που δεν είχε έτοιμη εγκαίρως την *Aïnta*. Τέλος ο Κωνσταντίνος Π. Καβάφης, άρχοντας πλέον παγκοσμίως στον κόσμο της ποίησης. Ανάμεσα σ' όλους αυτούς, στην πρώτη σειρά, να κι ο χιμπατζής-είδωλο του Τάκη. Λίγο φοβισμένος, λίγο ένοχος, λίγο δακρυσμένος.

Στην αυστηρή ματιά του Τάκη, ο χιμπατζής σκύβει το κεφάλι με παράπονο. Έστερα υποχωρεί ταραχμένος στη δεύτερη και τρίτη σειρά του θιάσου, κάνει μεταβολή, απομακρύνεται από την ομήγυρη, ενώ οι άλλοι του ανοίγουν τον διάδρομο της αποχώρησης. Φεύγει αργά, τραβώντας τον δρόμο της επιστροφής, και χάνεται σ' ένα στενό δρομάκι που οδηγεί στον σιδηροδρομικό σταθμό του Σάτμυ.

Μόνο ο Λούκας συνεχίζει να παίζει με την τρομπέτα του, το αποχαιρετιστήριο μοτίβο της ταινίας, γιατί σαν ταινία μοιάζει το σκηνικό, ενώ άβρατα μουσικά όργανα τον συνοδεύουν διακριτικά. Ο Τάκης θα προτιμούσε ν' ακούσει ένα ragtime, κατά τα πρότυπα της εποχής του βωβού κινηματογράφου, ή ένα οριενταλιστικό jazz κομματί της δεκαετίας του '40, όπως λόγου χάρη τη «Μισιρλού» ή το «Caravan». Συμβιβάζεται όμως με τη μουσική που επέλεξαν τα πρόσωπα που σημάδε-

ψαν την παιδική και εφηβική του ηλικία, κάνει μεταβολή και προχωράει προς το τελωνείο. Το Α/Π Κορινθία τον περιμένει. Αύριο, επιτέλους, θα δει την Ακρόπολη των Αθηνών.

ΓΕΝΕΣΙΣ

«Κάποιος χτυπάει το τζαμάκι της πόρτας!» Στο μικρό «σαλόνι» οι μικροί Λεωνίδας και Ιωσήφ σταματούν ξαφνικά το παιχνίδι τους και όλο περιέργεια επικεντρώνουν το βλέμμα τους στην εξώπορτα. Η μητέρα τους, η κυρία Γλυκερία, εννέα μηνών έγκυος, έχει στηθεί στην πόρτα του μικρού εργαστηρίου-ραφτάδικου που έχει βολέψει σ' ένα δωμάτιο του σπιτιού και περιμένει να δει ποιος είναι ο επισκέπτης. Πίσω της στριμώχνονται οι δύο μαθητευόμενές της. Αραγμένος στην πολυθρόνα του, ο κυρ Αλέκος, ο πατέρας των παιδιών, διαβάζει την εφημερίδα του και απορεί για την ταραχή που ξεσπά ξαφνικά μέσα στο σπίτι του. Συνέρχεται όταν τα παιδιά ανοίγουν την εξώπορτα και στο κεφαλόσκαλο στέκεται ο ταχυδρόμος με το γνώριμο πλατύ χαμόγελό του και τους παραδίνει μια καρτ ποστάλ. Ο μικρός Λεωνίδας φωνάζει ότι η καρτ ποστάλ είναι από τη θεία Κρυστάλλα, και τότε ο Αλέκος σηκώνεται για να δώσει το φιλοδώρημα (μπαξίς) στον ταχυδρόμο και να πάρει την κάρτα απ' τα χέρια των παιδιών, που συνεχίζουν να την περιεργάζονται σαν ένα πολύτιμο ή παράξενο παιχνίδι. Ο ταχυδρόμος εύχεται να είναι καλές οι ειδήσεις που φέρνει και με το ίδιο φωτεινό χαμόγελο απομακρύνεται.